

Оксана ПАНЬКО,
викладач кафедри міжнародних комунікацій факультету туризму Ужгородського
національного університету (Україна, Ужгород) o_panko3876@ukr.net

ЛІТЕРАТУРНА КАЗКА «МАТИЛЬДА» РОАЛЬДА ДАЛА: ОСОБЛИВОСТІ РЕЦЕПТИВНОГО КОЛА ЧИТАЧА-ДИТИНИ

У статті подано характеристику рецептивного кола читача-дитини на матеріалі літературної казки «Матильда» Роальда Дала. До уваги взято аналіз переліку тих складових, які окреслюють специфіку читачького відгуку. Зроблено акцент на специфіці дитячого сприйняття, використано досягнення теоретиків дитячої літератури при обґрунтуванні явища рецепції.

Ключові слова: читач, рецептивне коло, дитяче сприйняття, літературна казка.

Лит. 14.

Оксана PANKO,
a teacher of the International Communication department, the faculty of Tourism,
Uzhhorod National University (Ukraine, Uzhhorod) o_panko3876@ukr.net

THE LITERARY FAIRY-TALE «MATILDA» BY ROALD DAHL: SPECIAL FEATURES OF THE CHILD-READER RECEPTIVE FIELD

The article characterizes the receptive field of the child-reader based on the literary fairy-tale «Matilda» by Roald Dahl. The attention is paid to the list of concepts that explain the reader's response. The attention is also focused on the peculiarity of the child's reception, the scientific achievement of the theorists of children's literature are used for the explanation of the reception's concept.

Key words: a reader, the receptive sphere, the child's reception, a literary fairy-tale.

Ref. 14.

Оксана ПАНЬКО,
преподаватель кафедры международных коммуникаций факультета туризма
Ужгородского национального университета (Украина, Ужгород) o_panko3876@ukr.net

ЛІТЕРАТУРНАЯ СКАЗКА «МАТИЛЬДА» РОАЛЬДА ДАЛА: ОСОБЕННОСТИ РЕЦЕПТИВНОЙ СРЕДЫ ЧИТАТЕЛЯ-РЕБЕНКА

В статье дана характеристика рецептивной среды читателя-ребенка на материале литературной сказки «Матильда» Роальда Дала. Ко вниманию взято перечень составляющих, которые определяют читательскую реакцию на текст. Сделано акцент на специфике детского восприятия, использованы достижения теоретиков детской литературы при обосновании этого явления.

Ключевые слова: читатель, рецептивный круг/ среда, детское восприятие, литературная сказка.

Лит. 14.

Постановка проблеми. У сучасному літературознавстві чимало праць присвячено широкому колу питань у галузі письменства для дітей. Науковці досліджують їх з різних позицій та демонструють свої трактування, що різняться застосуванням конкретних підходів до їх вивчення. На українському просторі ґрунтовні спостереження

стосовно змісту та характеру вивчення дитячої літератури з позицій мовознавства, літературознавства, компаративістики належать, зокрема, таким ученим, як У. Гнідець, О. Папуша, О. Петренко, І. Олійник, Б. Салюк, Л. Скураговська. Такий факт засвідчує інтердисциплінарність дослідження даного явища. Праці названих науковців зримо розширюють межі осмислення літератури для дітей в Україні, збагачуючи перспективу висвітлення цього явища як феномена. У свою чергу, обсяг напрацювань, що продовжують розвиватися, демонструє посилений науковий інтерес до вивчення дитячої літератури, підтверджує цілком інше трактування, яке виходить за межі суто педагогічних функцій, заперечує її маргінальний статус.

Аналіз досліджень. В українському літературознавстві недостатньо дослідженим залишається питання вивчення/глухачення рецепції читача-дитини. Серед вітчизняних розвідок є такі, які трактують сприйняття окремих авторів та їх творів. Проте досі відсутні праці, в яких була б обгрунтована специфіка дитячого сприйняття загалом. Актуальністю позначена й проблема вироблення теоретичних засад формування такої рецепції, а також розробки відповідного термінологічного / поняттєвого апарату.

Розвідки зарубіжних учених у цьому контексті демонструють більшу динаміку щодо роз'яснення поняття «дитина-читач», окреслюючи різні константи цього явища. У таких працях простежуються акценти на психоаналітичному трактуванні рецепції дитячої літератури, аналізі позицій читача та читацького відгуку на текст, характеристичі дитячої творчості, що пояснює дитячу інтерпретацію, розуміння та специфіку тексту, у тім числі ілюстрацій та картинних книжок. Отже, кількість розвідок та різномірний підхід до трактування свідчать про помітний інтерес до дитини-реципієнта. Увагу дослідників прикуто також до питань стурбованості щодо соціалізації, адаптації читача-дитини у суспільстві, пошуку таких текстів, які б зробили цей процес менш стресовим. До відомих зарубіжних науковців, чії праці демонструють увиразнені аспекти, належать Х. Босмаян, М. Вест, П. Гант, А. Епплбі, Д. Епплярд, М. Ніколаєва, Л. Розенблат, Л. Роллін, К. Чуковський, З. Шевіт та багато інших. Ці автори висловлювали свої погляди щодо трактування цілісної системи дитячої літератури, що охоплює явище написання, прочитання та оцінку.

Опираючись на досягнення українських і зарубіжних науковців, ми зробимо спробу описати рецептивне коло читача, окреслити ті константи, які визначають дитяче сприйняття. До останніх віднесемо а) специфіку дитячого сприйняття, яку слід обговорювати через призму емоційної складової; б) авторську інтенцію, саме знання дитячого світогляду, уміння передати твір з проєкцією на особливості дитячого розуміння. Крім того, поетика твору забезпечує відповідне сприйняття через систему образів, мову тексту, а динаміка подій, у свою чергу, уможливує не тільки прочитання тексту як інформативного матеріалу, але й забезпечує відповідний вплив на формування особистості. Тож, враховуючи всі перераховані ознаки, ілюстративною у цьому плані є, на нашу думку, літературна казка «Матильда» Роальда Дала. Названий твір містить усі пропозиції щодо трактування рецепції-інтерпретації тексту читачем-дитиною.

Мета дослідження полягає в описі рецептивного коло читача-дитини на матеріалі літературної казки «Матильда» Роальда Дала. Для досягнення мети слід розкрити наступні **завдання**:

- 1) окреслити особливості дитячого сприйняття;
- 2) описати авторську інтенцію, яка визначає читачий відгук;
- 3) визначити через змалювання системи персонажів не тільки ймовірну інтерпретацію тексту, але і його вплив на особистість;

Виклад основного матеріалу. Перу Роальда Дала належить самотутній твір про малого читача під назвою «Матильда». Кожна частина тексту має окрему назву, що подає читачеві додаткову інформацію щодо розгортання сюжету. Для цього автор послуговується різними типами заголовків: персонажний («Містер Вормвуд, успішний продавець автомобілів» [7, 21], «Лаванда» [7, 148], «Міс Гані» [7, 69]), сюжетний («Метання молота» [7, 112]), предметний («Хатинка міс Гані» [7, 198]) тощо. Через називання частин автор визначає горизонт сподівань читача, окреслює його рецепцію.

Прикметно, що представники дорослої аудиторії (вчителі, бібліотекарі) засуджували творчість Роальда Дала, не рекомендували дітям читати його книги, оскільки вони не схвалювали, на їхню думку, надмірну жорстокість та особливе почуття гумору: «Дорослі часто не сприймають творів Роальда Дала і вважають їх ніякими, а також описані ситуації та жарги, які діти визнають як дуже смішні <...> Проте цей конфлікт стосується не тільки смаку чи вподобання, а саме розходження в психології дітей та дорослих» [14, 92]. У цьому зв'язку слід підкреслити: письменник був добре обізнаний з особливістю дитячої психології. Те, що його твори користувалися попитом серед дітей, свідчить про розуміння світу своїх читачів. Він писав: «Я переконаний, що більшість дорослих геть забули, що таке бути дитиною віком 5-10 років <...> Я точно пам'ятаю як це. Чітко пам'ятаю» [13, 246].

Літературна казка «Матильда» містить усі аспекти, необхідні та значимі для якісного сприйняття дитячого твору. Тут читач зіштовхується з явищем контрасту, емоційною настрійністю, динамікою, напруженою зовнішньою дією, що демонструє особливості побудови казки, а також окреслює читацький горизонт сподівань. Роальд Дал зумів зберегти ці якості у творі, прагнучи донести до читача-дитини важливу інформацію, написану *його* (читацькою) мовою.

Увагу читачів привертає, у першу чергу, динаміка оповіді. До прикладу, розповідь про Матильду у віці від півтора до чотирьох років охоплює не більше, ніж половину сторінки тексту [7, 9]. Крім того, кожна частина містить окремий сюжет. При цьому текст не втомлює дітей, а тільки зберігає явище недовомовленості, «психологічної нерозкритості, що вимагає «співавторства» читача» [3, 98]. Письменник використовує паузи у розповіді, щоб викликати відчуття інтриги у реципієнта, «заполонити» його увагу. Цілісний образ дівчинки постає перед реципієнтом у процесі читання. Читач, наче складаючи до купи пазли, конструє зображення дівчинки, її вдачу. Він дізнається про Матильду з окремих описів її зовнішності чи характеру, «чує» думку інших персонажів, формує свій читацький відгук. У цій казці простежується врахування автором «однобокості» сприйняття, тобто реципієнт твору Р. Дала потенційно очікує побачити в улюбленому героєві лише позитивне, відповідно в негативному – негативне. Змалювання Матильди, яка є втіленням ідеальної дівчинки, засвідчує не тільки авторську прихильність до своєї героїні, але й формує відповідне ставлення читачів. Ось – низка прикладів: «Крихітне чорняве створіння, що сиділо, навіть не торкаючись ногами підлоги» [7, 15]; «Яка чудова дитина <...> Хоч би що казав про неї батько, мені вона здається дуже спокійною і лагідною» [7, 100]; «Неначе воно було справжнім Небесним Дивом, що зійшло на землю» [7, 197]. Без сумніву, читач не тільки може трактувати цей образ як досконалий, але й схоче бути на нього схожим. З огляду на те, що читач бачить себе у своїх героях й трактує персонаж згідно свого досвіду та світогляду, образ Матильди дає змогу реконструювати бачення читача, видозмінити модель його поведінки.

Зображуючи своїх героїв, автор вдається до прийому антитези. Тут збережено фольклорний принцип поляризації героїв – добрий/поганий. «Такий підхід, – аргументовано стверджує М. Славова, – продиктований, з однієї сторони, психологічними особливостями маленьких читачів і, з іншої сторони, дидактичною функцією, яку неминуче виконує персонаж в дитячій літературі» [10, 41]. До прикладу, цілковитою протилежністю Матильди постають образи її батьків. Роальд Дал висміює їх, вказує на повну обмеженість персонажів. Так, Містер Вормвуд «нагадував третьосортного букмекера, що вбрався на доччине весілля» [7, 51]. Ще одна промовиста характеристика: «Він завжди прагнув, щоб його поява привертала до себе увагу, і тому створював шалений галас і гуркіт» [7, 62]. У свою чергу, його дружина – «дебела жінка з фарбованим у яскраво-біле волоссям, <...> вона була густо намазюкана косметикою і мала неохочиво розбухлу фігуру» [7, 28]. Таке висміювання батьків не є випадковим, оскільки «присутність» дорослих у тексті є зайвою. Дитина, згідно задуму автора, повинна бути без батьків, осиротіла, хоча б на психологічному рівні. Д. Еплард пояснює таке явище тим, що дитина, пішовши до школи, прагне позбутися опіки батьків, приймати рішення самостійно, бути гнучкою у своїх рішеннях. Вона починає бути незалежною, але насправді, не може впоратися з таким завданням. Тому тексти, де головними героями є діти, які здатні самостійно вирішувати проблеми, допомагати та рятувати інших, імпонують читачеві. Відтак автори дитячих творів, де образи батьків «спотворені», виглядають смішними, щоб таким чином «оспівати» дитину, як це має місце у літературній казці «Матильда», користуються неабиякою популярністю серед дитячої аудиторії.

До авторської інтенції, на нашу думку, варто віднести явище антропонімії. Оксана Петренко, дослідниця ономастики дитячих творів Роальда Дала, подала вичерпну характеристику антропонімічного простору казки «Матильди». На її переконання, імена є промовистими і несуть певне конотативне навантаження. Погоджуємося також з Маргаритою Славою, знавцем белетристики для дітей, яка зазначила: «Власне ім'я лише тоді має певне змістове значення для учасників комунікативного акту, коли іменованій об'єкт ім'я добре відомий. За цієї умови, воно може отримати і деякі додаткові конотації. Щоб мати можливість не лише називати, але й ідентифікувати персонажа, власне ім'я повинно пов'язуватися у свідомості реципієнта з найістотнішими рисами свого носія» [10, 48]. Говорячи у цьому контексті про українського реципієнта, можемо стверджувати: малоімовірним є те, щоб український читач усвідомлював, що з давньогерманської мови Матильда перекладається, власне, як «героїня, учасниця грізних битв» [8, 142]. Проте читач сприймає її бойовий характер та дух. Це експлікує той випадок, коли «головна дійова особа носить ім'я, яке «підтверджується» безупинно через поведінку персонажа, вказуючи на домінуючу рису його характеру» [10, 49]. Матильда і, справді, борець. Вона вміло захищає не тільки себе, але й своїх друзів та свою улюблену вчительку. Матильда покликана покарати зло і винагородити добро. Вона не в змозі терпіти «дурнувату» поведінку батьків: «Йй не подобалося, коли її постійно називали дурною та тупою, хоч вона й знала, що це не так <...> Одна-дві маленькі перемоги допоможуть їй терпіти їх (батьків) ідіотизм і не збожеволіти самій» [7, 29]. Такою ж впертою та послідовною вона була і щодо іншого ворога дітей та міс Гані – пані Транчбул, директорки місцевої школи. Коли школярі засуджували поведінку Транчбул, не схвалювали її поводження з дітьми, Матильда порадила: «Не роби чогось абияк, якщо хочеш, щоб тобі за це нічого не було. Будь несамовита. Йди до кінця» [7, 130]. Юні читачі захоплюються такою героїнею, оскільки їм імпонують

сюжети, де герої – дійові натури, які проявляють свої шляхетні, моральні якості в боротьбі проти несправедливості та зла, котрі долають труднощі та небезпеку: «Ось чому дитячий письменник, описавши героя (його зовнішність, особливості, інтереси), відразу починає зображувати його в дії, в ситуаціях, де він повинен проявити свою сутність» [9, 54–55]. Таким чином, читач бачить Матильду як борця за право бути самостійним, відстоюючи свої позиції на протигагу бездарності оточуючих дорослих. Єдиний позитивний образ дорослої у тексті – міс Гані. Вона доповнює образ Матильди, служить, свого роду, аргументацією її вчинків та поведінки.

Щодо особливостей побудови літературної казки, то вона, як відомо, має багато спільних ознак з фольклором. Зокрема, це стосується способів виконання чи здійснення поставлених завдань: «Літературна казка «пам'ятає» і використовує сценоутворюючий принцип фольклорної казкової семантики – чудо, чарівність <...> у сучасній дитячій прозі чудо пов'язано з сьогоднішньою дійсністю, уявним світ стає паралельним нашому реальному, щоденному світу» [9, 38–39]. У фольклорній казці головні герої мають своїх помічників. Це, зазвичай, мудрі літні люди чи якісь чарівні персонажі, часто тварини. Аналізована літературна казка містить іншу особливість. Автор заповнює увагу читача, наділивши Матильду надприродними здібностями. Його героїня «наділена якимись чарами» [7, 219], мала «дивовижні очі» [7, 234], «відчувала дивне піднесення. Так, ніби торкнулася чогось потойбічного, найвищої точки небес, найдалшої зорі» [7, 253]. Матильда здійснює три дива, унаслідок чого отримує перемогу. Вона позбувається того, що не дозволяло їй рухатися вперед, перешкоджало розвитку її індивідуальних здібностей. Це дало їй можливість врятувати всю школу та улюблену вчительку. Тема порятунку дорослого дитьми та «цілого світу» (у даному випадку соціуму школи) подобається читачам, адже дитина-герой – улюблений персонаж, на якого вони прагнуть бути схожими.

Необхідною умовою для засвоєння сюжету є проста мова наративу. Дитина здатна сприймати все довкола, але не володіє достатнім словниковим запасом, щоб передати пережите/побачене. Така константа врахована Роальдом Далом. Матильда, прийшовши до бібліотеки, просить «якусь дуже добру (*книжку*), таку, що дорослі читають. Назв я не знаю» [7, 14]. Або, висловлюючи своє враження про К. С. Льюїса, вона каже: «Мені здається, що пан К. С. Льюїс – дуже добрий письменник. Але в нього є один недолік. У його книжках немає смішних сцен» [7, 87]. Таке спростування імпонує читачам. У творі простежується також висловлювання симпатій щодо окремих авторів. Зокрема, ім'я улюбленого письменника Чарльза Дікенса [7, 87; 108; 174] Роальд Дал згадає неодноразово. Відтак, реципієнт отримує стимул прочитати твори названого митця.

Увіражена повторюваність властива не тільки для ономастики тексту, але й для дитячої літератури загалом. Тобто сюжетоутворюючі елементи, такі як діалог, динамічні події, мотив подорожі, присутність небезпеки, характерні для більшості текстів. Проте суттєвим є те, що при такій періодичності сюжет постає у різних модифікаціях: «Те, що, на думку дорослих здається повторюваним, для дітей виявляється лише підтвердженням того, що їх досвід розширюється через прочитання упізнаваного та знайомого» [11, 62]. Саме через такий аспект дитина здатна формувати свій світогляд. Вона впізнає сюжети, представлені в різних трансформаціях, відповідно запам'ятовує модель поведінки, що суттєво може вплинути на її розвиток. Такі особливості сюжету властиві і літературній казці «Матильда». Дитина-читач здатна оцінити емоційний настрій твору, оскільки її уява може створити образи, передані автором.

Характерним для сучасних дитячих творів є зображення ситуацій, взятих безпосередньо з життя. У казці «Матильда» змальовано шкільне життя та побут сім'ї Вормвудів. Відповідно читач порівнює прочитане з реаліями свого життя, будує на таких асоціаціях сприйняття тексту. У «Матильді» реципієнт бачить свій соціум школи. До прикладу, описуючи Гортензію, старшокласницю початкової школи, автор певною мірою висміює надмірну захопленість нею молодшими школярами, демонструє зміну ставлення до неї дітлахів. Спочатку вона була «кремезною десятилітньою дівчинкою з фурункулом на носі» [7, 113], а потім, після розкриття дітлахам своїх подвигів, «навіть фурункул на її носі перетворився з фізичної вади на символ відваги» [7, 121]. Іншим типовим персонажем є Брюс Богтроттер, повненький хлопець. Він «сторожко поглядав на директорку й відступав бочком якомога далі від неї, наче щурик, що сахається від пса-тер'єра, що занюхав його в кімнаті. Його пухке обличчя посіріло від боязкого передчуття. Шкарпетки з'їхали аж до п'ят» [7, 133]. Відмітимо, що у цих рядках відсутнє слово «страх». Непрямим зображенням автор зміг точно передати емоції хлопчика. Як бачимо, текст не насичений надмірною описовістю, читач сприймає текст цілісно. Дитина здатна помічати деталі в тексті, які і формують її читацький відгук. «Художня література, – слушно зазначала відомий психолог О. І. Нікіфорова, – від інших текстів та розмовних повідомлень відрізняється тим, що письменник говорить з читачем художніми образами, які не тільки повідомляють щось, але і здатні впливати на почуття читачів» [5, 9]. Отже, оскільки персонажі твору є упізнаними для читачів, то це означає, що у модифікації казки реципієнт здатен не тільки помітити зв'язок з реаліями сучасного світу, але й розширити свій досвід стосовно поведінки та сприйняття життєвих ситуацій.

Змальовуючи життя школярів, описавши їх поведінку на перервах, автор прогнозує такий рівень сприйняття, який вдало описала Н. В. Гоголь. Послугуючись її класифікацією, вважаємо, що читач «Матильди» – дитина з середнім рівнем сприйняття, тобто передестетичним. Йдеться про ситуацію, коли «діти усвідомлюють власні прочуття, намагаються встановити асоціації, підключити емоційну пам'ять, дають характеристику героєві, але не вказують на глибину його емоційного стану, частково відтворюють картини природи в уяві, прагнуть висловити своє враження» [1, 60]. Читач уже здатен розкрити мотиви вчинків персонажів, намагається частково проаналізувати їх: «Молоді читачі можуть усвідомлювати набагато глибшу значимість прочитаного, навіть будучи не в змозі пояснити, що це насправді таке, що їх зачепило» [12, 25].

Роальд Дал, як добрий знавець особливостей дитячого сприйняття, використовує прийом антитези на всіх рівнях тексту. Такий підхід дозволяє звунити рецептивні межі. Значущою у цьому контексті, зокрема, є мова тексту. До прикладу, говорячи про дітей, автор вживає наступні слова – «процвірінькали», «прощобетали», у той час як Транчбул – «рев'їла», «гарчала», «фиркала». Ще огиднішим є звертання Транчбулки до дітей – «гнійник, цей вугор, цей гидкий каранбул» [7, 133], «гідко дивитися, кодло паскудних бородавок» [7, 157], «ти підла, огидна, потворна <...>, поточена міллю личинка, розчавлений буряк» [7, 181]. Словниковий запас Транчбул не тільки обурює читача, але й окреслює його горизонт сподівання, очікування розправи над нею. Однак таке мовне вираження має ще інший підтекст – це перелік заборонених слів. Роальд Дал «запальною» увагу читачів тим, що «вкладає» такі слова до вуст негативного персонажа. Тому почуте зі слів антагоніста сприяє формуванню відповідних висновків у читача.

Дитина стихійно тягнеться до казок, що дає їй приклади, нові прийоми фантазування, які допомагають їй розвивати власну уяву. Зберігаючи традиції фольклорної казки, твір «Матильда» вирізняється вдалим поєднанням казкового та реального. Навіть звичайні речі автор зображує по-особливому. Змальовуючи село, автор не нагромаджує надмірною описовістю середовище, але акцентує на деталях, властивих для сприйняття його читацької аудиторії. Приміром, у змалюванні осіннього дня автор акцентує на описі плодів: «Стояв золотий осінній день, з кущів живоплоту визирала чорна смородина, в'юнилися де-не-де стебла ломикаменя й дозрівали червоні ягідки глоду, щоб стати поживою для птахів, коли прийде холодна зима» [7, 203], «грона дозрілих горішків у зелених колушках» [7, 204]. На нашу думку, це демонструє дозрівання не лише у природі, але і прогнозує очікуване «дозрівання» у житті персонажів. Сповненим інтриги є змалювання будинку міс Гані. Зовні він був наче з казки: «Це була хатинка, де жили Гензель і Гретель з бідним дворовубом, і де мешкала бабуся Червоної Шапочки, а ще це була хатинка семи гномів, і трьох ведмедів, і всіх-усіх інших» [7, 208]. Проте всередині все виглядало іншим: «Зелена фарба на вхідних дверях полушилася <...> Матильда ступила за нею (вчителькою) й опинилася мовби в тунелі, темному і вузькому <...> Це була кімнатка, не більша за шафу для одягу, з єдиним крихтним віконечком, під яким стирчала раковина без крану для води» [7, 208]. Такий контраст викликає відчуття чогось таємного, недовомовленого. Реципієнт прагне знайти відповіді на запитання: «Невже тут мешкає її ошатна й елегантно вбрана шкільна вчителька?» [7, 213] – подумала Матильда. «Ця хатинка зберігала таємницю, велику таємницю, у цьому можна було не сумніватися, й Матильда прагнула знати, яку саме» [7, 213]. Це вкотре засвідчує допитливість дітей. Відтак автор вдається також до змалювання теми шпигунства, детективу та великої таємниці, про яку може дізнатися читач. Така наративна стратегія демонструє довіру до умовного читача. Як виявилось, Міс Гані була племінницею Транчбул, при загадкових обставинах померли батько та мати молодій вчительки. І саме директор школи – пані Транчбул – причетна до цього. Матильда допомагає своїй улюбленій вчительці та подрузі, повертає їй будинок, сприяє «зникненню» Транчбулки з села та життя його мешканців. Ця частина сюжету демонструє бажання дітей домінувати над дорослими, засвідчує специфіку дитячих текстів – діти постають не тільки головними героями, але й особами, які вирішують проблеми дорослого. Тут простежуємо «зміну ролей» – не вчителька допомагає, а Матильда рятує міс Гані: «Просто дивовижно <...> як упевнено й авторитетно ця крихітка взяла на себе відповідальність за її проблеми» [7, 236]. Наполегливість у підготовці до здійснення див вражає. Автор фокусує увагу на завзятості, цілеспрямованості та працелюбстві дівчинки, котра тренувалася. На рівні підтексту це вселяє надію, що бажаного можна досягнути, коли наполегливо працювати.

Висновки. При описі рецептивного кола твору «Матильда», важливим, на нашу думку, є вміння читача порівняти життєві та мистецькі враження від ситуації. Оскільки естетичні переживання черпаються дітьми з навколишньої дійсності, то «образ мистецтва набуває особистісного змісту, а ідея твору вже розкривається за допомогою всіх складових власного досвіду» [1, 54]. Літературна казка «Матильда» демонструє саме таке сприйняття. Автор зумів описати ті життєві ситуації, в яких опиняється майже кожна дитина – це і поведінка учнів під час перерви, це і дещо гротескний опис типового сімейного вечора, це і змалювання соціально-психологічних ситуацій. Мотив нерозгаданого є також запорукою успіху. Як відомо, дітям властиво бути допитливими. Тому тексти, в яких присутня тема шпигунства, підглядання, утаємниченості,

імпонують дітям. Такий факт часто пов'язаний з гумором, висміюванням. Поєднання тем темного, що може викликати страх, та смішного, що позбавляє цього страху, є тим явищем, яке описав З. Фрейд: діти шукають полегшення у висміюванні [14, 94]. Крім того, проста мова, розкриття персонажів через діалоги та динаміка розвитку подій, – усе це уривноманітне читацький відгук. У тексті не простежуються довгі описи, оскільки «молодші підлітки, як правило, не виявляють інтересу до почуттів героя, не вміють виділити ці почуття з достатньою глибиною, проте вони легко усвідомлюють неповторність персонажу, оскільки у житті дитина зустрічається з різними людьми і здатна відрізнити їх по характеру, поведінці, ставленням до себе» [1, 29].

Літературна казка «Матильда» Роальда Дала постає вдалим прикладом для опису рецептивного кола читача-дитини. Тут автор передбачив позицію ідеального читача, спрогнозував його читацький відгук. Отже, Роальд Дал зумів не тільки розважити свого реципієнта, але і сприяти його духовному зростанню та розширенню досвіду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гоголь Н. В. Формування в учнів основної школи (5-6 класи) естетичної оцінки художнього твору в системі безперервної літературної освіти : навч.-метод. посіб. / Н. В. Гоголь. – Глухів, 2008. – 88 с.
2. Ісаєва О. О. Організація та розвиток читацької діяльності школярів при вивченні зарубіжної ліри : посібник для вчителя / О. О. Ісаєва. – К. : Ленвіт, 2000. – 184 с.
3. Копистянська Н. Х. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства : [монографія] / Нонна Хомівна Копистянська. – Львів : ПАІС, 2005. – 368 с.
4. Михальчук Н. О. Психологія читання та розуміння літературних творів старшокласниками : [монографія] / Н. О. Михальчук. – К. : ТОВ фірма «Принт Хауз», 2012. – 368 с.
5. Никифорова О. И. Психология восприятия художественной литературы / О. И. Никифорова. – М. : из-во «Книга», 1972. – 154 с.
6. Никифорова О. И. Восприятие художественной литературы школьниками / О. И. Никифорова. – М. : Государственное учебно-педагогическое из-во министерства просвещения РСФСР, 1959. – 204 с.
7. Р. Дал. Матильда / Роальд Дал ; [переклад з англ. Віктор Морозов]. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛЯ-МА-ГА, 2006. – 272 с.
8. Рыбакин А. И. Словарь английских личных имен : 4000 имен / А. И. Рыбакин. – М. : Астрель, Аст, 2000. – 222 с.
9. Славова М. Волшебное зеркало детства. Статьи о детской литературе / М. Славова. – К. : ИПЦ «Киевский ун-т», 2002. – 94 с.
10. Славова М. Попелюшка літератури : Теоретичні аспекти літератури для дітей / М. Славова. – К. : ВПЦ «Київський ун-т», 2002. – 81 с.
11. Appleyard J. A. Becoming a reader. The experience of Fiction from Childhood to Adulthood / J. A. Appleyard. – Cambridge : Cambridge University Press, 2005. – 228 p.
12. Dahl R. Matilda / Roald Dahl ; [illustrated by Quentin Blake]. – London : Puffin, 1988. – 250 p.
13. Gamble N. Exploring Children's Literature. Teaching the language and reading the fiction / Nikki Gamble, Sally Yates. – London : Paul Chapman Publishing, 2002. – 201 p.
14. Rollin L. Psychoanalytic Responses to Children's Literature / Lucy Rollin, Mark I. West. – Jefferson : McFarland and Company, 1999. – 178 p.

REFERENCES

1. Hohol' N. V. Formuvannya v uchniv osnovnoji shkoly (5-6 klasy) estetychnoji otsinky khudozhn'oho tvoruv v systemi bezpererвної literaturnoji osvity : navch.-metod. posib. / N.V.Hohol'. – Hlukhiv, 2008. – 88 s.
2. Isajeva O. O. Orhanizatsija ta rozvytok chytats'koji dijaly'nosti shkoljariv pry vyvchenni zarubizhnoji l-ry : posibnyk dlja vchytelya / O. O. Isajeva. – K. : Lenvit, 2000. – 184 s.

3. Kopystjans'ka N. Kh. Zhanr, zhanrova systema u prostori literaturoznavstva : [monohrafija] / Kopystjans'ka Nonna Khomivna. – L'viv : PAIS, 2005. – 368 s.
4. Mykhal'chuk N. O. Psykholohija chytannja ta rozuminnja literaturnykh tvoriv starshoklasnykamy : [monohrafija] / N. O. Mykhal'chuk. – K. : TOV firma «Prynt Khauz», 2012. – 368 s.
5. Nikiforova O. I. Psihologija vosprijatija hudozhestvennoj literatury / Ol'ga Ivanovna Nikiforova. – M. : iz-vo «Kniga», 1972. – 154 s.
6. Nikiforova O. I. Vosprijatie hudozhestvennoj literatury shkol'nikami / O. I. Nikiforova. – M. : Gosudarstvennoe uchebno-pedagogicheskoe iz-vo ministerstva prosveshhenija RSFSR, 1959. – 204 s.
7. R. Dal. Matyl'da / Roal'd Dal ; [pereklad z anhл. Viktor Morozov]. – K. : A-BA-BA-HA-LA-MA-HA, 2006. – 272 s.
8. Rybakin A. I. Slovar' anglijskikh lichnyh imen : 4000 imen / A. I. Rybakin. – M. : Astrel', Ast, 2000. – 222 s.
9. Slavova M. Volshebnoe zerkalo detstva. Stat'i o detskoj literature / M. Slavova. – K. : IPC «Kievskij un-t», 2002. – 94 s.
10. Slavova M. Popeljushka literatury : Teoretychni aspekty literatury dlja ditej / M. Slavova. – K. : VPTs «Kyjiv's'kyi un-t», 2002. – 81 s.
11. Appleyard J. A. Becoming a reader. The experience of Fiction from Childhood to Adulthood / J. A. Appleyard. – Cambridge : Cambridge University Press, 2005. – 228 p.
12. Dahl R. Matilda / Roald Dahl ; [illustrated by Quentin Blake]. – London : Puffin, 1988. – 250 p.
13. Gamble N. Exploring Children's Literature. Teaching the language and reading the fiction / Nikki Gamble, Sally Yates. – London : Paul Chapman Publishing, 2002. – 201 p.
14. Rollin L. Psychoanalytic Responses to Children's Literature / Lucy Rollin, Mark I. West. – Jefferson : McFarland and Company, 1999. – 178 p.

Статтю подано до редакції 3.05.2015 р.